

วารสารการแพทย์และสาธารณสุขเขต 4

Office of Disease Prevention and Control, Region 4 Saraburi

<https://he01.tci-thaijo.org/index.php/JMPH4/index>

การพัฒนา รูปแบบการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี

The Development of food safety on Natural Farming Model by the quality of life at District level mechanism, Thawung District, Lophuri Province

กมลวรรณ ชาทิทองคำ*, จีรารัตน์ จงประเสริฐ

Kamonwun Chatthongkham*, Jeerarat Chongprasert

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี

Lopburi Provincial Public Health Office

*Corresponding author: dangchat65@gmail.com

Received: February 26, 2024 Revised: September 18, 2024 Accepted: September 24, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAR : Participation Action Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ พัฒนารูปแบบ และข้อเสนอแนะทางการขับเคลื่อนสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตาม วิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนา คุณภาพชีวิตระดับอำเภอในพื้นที่อื่น แบ่งเป็น 3 ระยะ คือระยะที่ 1 ศึกษาสถานการณ์ปัจจุบัน ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง จำนวน 21 คน และ ประธาน อสม.ระดับหมู่บ้าน จำนวน 128 คน ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบ ระยะที่ 3 ถอดบทเรียน โดยระยะที่ 2 และ 3 ผู้ร่วมวิจัยทั้งสิ้น 40 คน ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ ความปลอดภัยด้านอาหาร พบสารเคมีตกค้างในเลือดเกษตรกรและผลผลิตทางการเกษตร อยู่ในระดับไม่ปลอดภัย การพัฒนารูปแบบการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ 4 ขั้นตอน พบว่า 1) ปัญหาการเกษตรโดยใช้สารเคมีมีผลกระทบต่อสุขภาพ, เศรษฐกิจ, สิ่งแวดล้อม และสังคม ปัญหาการขับเคลื่อน ด้านการบูรณาการแผนและการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง, การสนับสนุนทรัพยากรและองค์ความรู้ด้านวิชาการ 2) แผนการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ชี้นำสร้าง ความเข้าใจและความร่วมมือ, สร้างต้นแบบ, ลงมือปฏิบัติ, ขยายผล, กำกับติดตาม และ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) นำแผนสู่การปฏิบัติได้ครบทุกกิจกรรม 4) ประเมินผล บรรลุผลตามตัวชี้วัดและตามแผนปฏิบัติการ ร้อยละ 100 ผลการประเมินตามองค์ประกอบ UCCARE อยู่ในขั้นที่ 5 ($\bar{X} = 4.61$) ข้อเสนอแนะทางการขับเคลื่อนในพื้นที่อื่น คือ การสร้างคณะทำงานทั้งระดับอำเภอและตำบล ที่ครอบคลุมทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชน

คำสำคัญ: กลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ, วิถีเกษตรธรรมชาติ, ความปลอดภัยด้านอาหาร, องค์ประกอบ UCCARE

Abstract

This research is participation action research (PAR) has the objective to study the situation, developed models, and the proposed guidelines for driving in creating food safety according to natural farming methods with a quality-of-life development mechanism at the district level to other areas. It is divided into 3 phases: Phase 1 is a study of the current situation. The population and sample were the District Quality of Life Development Committee, Tha Wung District, with totaling 21 persons and the Chairman of village health volunteers (VHV), with totaling 128 persons. Phase 2 is the development of model and Phase 3 is the lessons learned in Phases 2 and 3; There are 40 co-researchers. The research results found that the situation in food safety chemical residues in farmers' blood and agricultural products was found to be at an unsafe level. The process of creating safety food according to natural agricultural methods with a mechanism for improving the quality of life at the district level in 4 steps as follows: 1) Problem conditions, effects of agriculture using chemicals on people's quality of life, were health, economic, environmental, and social. These problems were found in driving the creation of food safety according to natural agricultural methods that were Integrating plans and participation of relevant agencies, supporting of resource, knowledge and academics. 2) The problem-solving plan consisting: clarification in creating with understanding and cooperation, creating prototypes, implementing, expanding results, monitoring and organizing a forum for knowledge sharing. 3) The plan is Implemented for all activities 4) Evaluation: 100 percent of the results was achieved according to indicators and action plan and the evaluation results according to the UCCARE components were at step 5 ($\bar{X} = 4.61$). The proposed guidelines for driving in other areas are working groups who should be created at both the district and sub-district levels covering government agencies, the private sector, and the public.

Keywords: Mechanisms for improving the quality of life at the district level, natural farming methods, food safety, UCCARE components

บทนำ

สถานการณ์การใช้สารเคมีทางการเกษตรส่งผลกระทบต่อสุขภาพทั้งในกลุ่มเกษตรกร และกลุ่มผู้บริโภค จากการแถลงผลการตรวจสอบการกำจัดศัตรูพืชของ Thai-PAN ในปี 2562 จากการสุ่มเก็บตัวอย่างผัก 15 ชนิด รวม 178 ตัวอย่าง และผลไม้ 9 ชนิด รวม 108 ตัวอย่าง พบว่า ผัก ร้อยละ 40 มีสารเคมีตกค้างเกินกว่ามาตรฐาน และผลไม้ ร้อยละ 43 มีสารเคมีตกค้างเกินกว่ามาตรฐาน และในปี 2563 ได้สุ่มตรวจผักไฮโดรโปนิคส์ จำนวน 52 ตัวอย่าง พบการตกค้างเกินค่ามาตรฐาน 30 ตัวอย่าง คิดเป็น ร้อยละ 57.7⁽¹⁾ จากข้อมูลดังกล่าว หากคนไทยไม่มีทางเลือกในการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพที่เกิดจากการรับประทานอาหารที่มีสารเคมีตกค้าง โดยเฉพาะผัก ผลไม้ มีผลต่อสุขภาพตั้งแต่การเวียนศีรษะ อาเจียน เป็นพิษต่อระบบประสาท และทำให้เกิดมะเร็งได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับชนิดและปริมาณของสารกำจัดแมลงและ

ศัตรูพืชที่ใช้⁽²⁾ ซึ่งสอดคล้องกับบทความของสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) ที่กล่าวถึงรายงานขององค์การอนามัยโลก (WHO) ที่ระบุว่า “ในแต่ละปีมีผู้เสียชีวิตจากการได้รับพิษจากสารกำจัดศัตรูพืชเฉียบพลันถึง 350,000 ราย โดยยังไม่รวมผู้ที่เสียชีวิตจากโรคมะเร็ง หรือโรคเรื้อรังอื่นๆ จากการได้รับสารเคมีดังกล่าว และผลการประเมินการได้รับสารในระยะยาวพบจำนวนผู้ป่วยที่เป็นโรคมะเร็งแต่ละปีเพิ่มขึ้นถึง 750,000 คน ซึ่งจากสถิติส่วนใหญ่อยู่ในประเทศที่กำลังพัฒนา”⁽³⁾ ข้อมูลดังกล่าวมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาด้านสุขภาพของคนไทย ที่พบว่า โรคไม่ติดต่อที่เป็นสาเหตุ การตายลำดับแรกของคนไทย คือ โรคมะเร็งรวมทุกประเภท⁽⁴⁾ การเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี เช่น เกษตรอินทรีย์ หรือ เกษตรธรรมชาติ เป็นความหวังและสร้างความมั่นใจให้กับคนไทย ในการบริโภคผัก ผลไม้ปลอดสารเคมี

ที่ไม่เป็นอันตรายต่อร่างกาย นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่เกษตรกรอินทรีย์หรือเกษตรธรรมชาติในปัจจุบันเกษตรกรมักไม่นิยม เนื่องจากขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่ชัดเจน และเกษตรกรขาดองค์ความรู้ ประกอบกับการเกษตรดังกล่าวมีขั้นตอนกระบวนการที่ใช้เวลานาน ยุ่งยาก และผลผลิตที่ได้มักจะไม่ได้ตามความคาดหวัง ทำให้เกษตรกรบางรายต้องหันมาใช้สารเคมีใหม่ เกิดความไม่ยั่งยืน ประชาชนผู้บริโภคที่รักสุขภาพและนิยมบริโภคผักปลอดสารพิษ ต้องซื้อผัก ผลไม้ในราคาแพง และหาแหล่งซื้อได้ยากขึ้น ปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการแก้ไข โดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และความร่วมมือของประชาชน ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ พ.ศ. 2561⁽⁵⁾ จังหวัดลพบุรี มี 11 อำเภอ มีจำนวนประชากรตามฐานข้อมูล HDC สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี ปี 2565 จำนวน 739,473 คน⁽⁶⁾ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านกสิกรรมเป็นหลัก โดยมีพื้นที่การเกษตรที่ใช้เพื่อการเพาะปลูกเศรษฐกิจ คือ ข้าว อ้อย ข้าวโพด และมันสำปะหลัง⁽⁷⁾ และใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต เป็นปัญหาที่สำคัญส่งผลกระทบต่อทั้งสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนชาวจังหวัดลพบุรี ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลสาเหตุการตายของประชากรจังหวัดลพบุรี ตั้งแต่ปี 2561 - 2564 พบว่า สาเหตุการตายจากโรคมะเร็งเป็นอันดับที่ 1 ทุกปี คือ อัตรา 131.8, 132.8, 136.3 และ 135.4 ต่อประชากรแสนคนตามลำดับ⁽⁸⁾ การแก้ไขปัญหาในระดับอำเภอ ใช้กลไกคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) เป็นกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับพื้นที่ ซึ่งประเด็นปัญหาด้านอาหารปลอดภัย : ส่งเสริมประชาชนทำการเกษตรไม่ใช้สารเคมี (เกษตรอินทรีย์ หรือ เกษตรธรรมชาติ) เป็นประเด็นปัญหาที่อำเภอนำมาแก้ไขมากที่สุด โดยส่วนใหญ่เป็นการแก้ไขปัญหาด้วยการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ แต่สำหรับอำเภอท่าม่วง ใช้วิถีเกษตรธรรมชาติ ที่ไม่ใช้สารเคมีและปุ๋ยบำรุงพืช ให้ความสำคัญในขั้นตอนการเตรียมดินก่อนปลูก เริ่มต้นจากการปลูกไว้รับประทานเอง เหลือจึงนำไปจำหน่าย ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาและ

พัฒนารูปแบบการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ ในพื้นที่อื่น

วัสดุและวิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participation Action Research) ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่เดือน สิงหาคม 2565 ถึงเดือน กุมภาพันธ์ 2566 แบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ (Mixed Method) การคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างในเชิงปริมาณและคุณภาพใช้แบบเจาะจง (Purposive Sampling) **เชิงปริมาณ** ระบุเป็น 1) คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง ที่ได้รับการแต่งตั้งตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ พ.ศ. 2561⁽⁹⁾ วาระปี 2563 - 2564 จำนวน 21 คน 2) ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ทุกหมู่บ้าน ในอำเภอท่าม่วง จำนวน 128 คน และ 3) คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล ที่ได้รับการแต่งตั้งจากนายอำเภอ และทำหน้าที่เป็นประธาน รองประธาน เลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ จำนวน 11 ตำบล รวม 37 คน **เชิงคุณภาพ** คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญระบุเป็นคณะกรรมการ พชอ. และ พชด. โดยคัดเลือกผู้แทนคณะกรรมการ พชอ.

หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ภาคส่วนละ 2 คน เลขาธิการคณะกรรมการ พชอ. จำนวน 2 คน และ เลขาธิการคณะกรรมการ พชต. จำนวน 11 คน รวม 19 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 1 เชิงปริมาณ

1) แบบทดสอบความเข้าใจในหลักการและแนวคิด การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ พ.ศ. 2561⁽⁹⁾ แปลผลโดยใช้ค่าเฉลี่ย 0 = ไม่เข้าใจ, 0.01 - 2.00 = น้อยมาก, 2.01 - 4.00 = น้อย, 4.01 - 6.00 = ปานกลาง, 6.01 - 8.00 = มาก, 8.01 - 10.00 = มากที่สุด 2) แบบสอบถาม การรับรู้การสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ (questionnaire From) ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาจากค่าความเชื่อมั่น (Reliability Cronbach's Alpha) = 0.94 แปลผลโดยใช้ค่าเฉลี่ย 0 = ไม่รับรู้, 0.01 - 1.00 = รับรู้น้อยที่สุด, 1.01 - 2.00 = รับรู้น้อย, 2.01 - 3.00 = รับรู้ปานกลาง, 3.01 - 4.00 = รับรู้มาก, 4.01 - 5.00 = รับรู้มากที่สุด **เชิงคุณภาพ** 1) แบบสังเกตการณ์ (Observation From) เป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม 2) แบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) 6 ประเด็น ประกอบด้วย การสร้างคณะทำงาน การเลือกกลุ่มเป้าหมาย การวางแผน การสนับสนุน การกำกับติดตาม และปัญหาอุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

วิธีการรวบรวมข้อมูล เชิงปริมาณ 1) เก็บข้อมูลจากเอกสารรายงานผลตรวจสารเคมีตกค้างในเลือดเกษตรกร ผลผลิตทางการเกษตร และผลการประเมินการดำเนินงานตามองค์ประกอบ UCCARE⁽¹⁰⁾ 2) เก็บข้อมูลโดยใช้แบบทดสอบความเข้าใจในหลักการและแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ และแบบสอบถาม การรับรู้การสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ (questionnaire From) โดยชี้แจงสร้างความเข้าใจก่อนให้ตอบแบบทดสอบและแบบสอบถามด้วยตนเอง และเชิงคุณภาพโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้วิจัยหลักเป็นผู้นำการสนทนา ถามคำถาม 6 ประเด็นตามที่กำหนด ผู้ช่วยผู้วิจัยบันทึกการประชุม บันทึกเสียง และบันทึกภาพ ไว้เป็นหลักฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) เป็นจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR : Participation Action Research) แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ปัญหาและเลือกรูปแบบ ขั้นตอนที่ 2 จัดทำแผนแก้ไขปัญหาด้านรูปแบบ ขั้นตอนที่ 3 การนำแผนสู่การปฏิบัติ และขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล⁽¹¹⁾

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง **เชิงคุณภาพ** คัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ จำนวน 40 คน ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการ พชอ. ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชน 10 คน 2) เลขาธิการคณะกรรมการ พชต. 13 คน 3) แกนนำแปลงสาธิตเกษตรธรรมชาติ 10 คน 4) คนต้นแบบเกษตรธรรมชาติ 5 คน 5) ตัวแทนมูลนิธิเอ็มโออไทย สาขาจังหวัดกาญจนบุรี 2 คน **เชิงปริมาณ** คัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยระบุเป็น 1) คนต้นแบบที่เป็นกลุ่มเป้าหมายทุกคน จำนวน 128 คน 2) แกนนำแปลงสาธิตต้นแบบทุกแปลง จำนวน 10 คน และ 3) คณะกรรมการ พชอ. (ประกอบด้วย ประธาน เลขาธิการ คณะกรรมการภาครัฐ เอกชน และประชาชน) จำนวน 8 คน และเลขาธิการคณะกรรมการ พชต. ทุกคณะ จำนวน 13 คน รวม 21 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองตามประเด็นการวิจัย **เชิงคุณภาพ** ได้แก่ 1) แบบบันทึกการประชุมระดมสมองวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนแก้ไขปัญห 2) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group) 4 ประเด็น คือ ผลสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

และรูปแบบการประเมินที่ดี 3) แบบบันทึกสังเกตการณ์ แบบไม่มีส่วนร่วมและมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน 4) แบบประเมินผลการปฏิบัติตามแผน **เชิงปริมาณ** ได้แก่ 1) แบบสอบถามความพึงพอใจบุคคลต้นแบบและแปลงสาริตต้นแบบ ค่าความเชื่อมั่น (Reliability Cronbach's Alpha) = 0.96 แปลผลโดยใช้ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึงพึงพอใจระดับมากที่สุด, ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึงพึงพอใจระดับมาก, ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึงพึงพอใจระดับปานกลาง, ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึงพึงพอใจระดับน้อย, ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึงพึงพอใจระดับน้อยที่สุด และ 2) แบบประเมินผลการดำเนินงานตามองค์ประกอบ UCCARE นำมาจาก Template ตัวชี้วัดตรวจราชการกระทรวงสาธารณสุข โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ ปี 2562 - 2565⁽¹⁰⁾

วิธีการรวบรวมข้อมูล เชิงคุณภาพ ใช้วิธีการประชุมระดมสมอง การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยหลักเป็นผู้ดำเนินการตามประเด็นที่กำหนด และผู้ช่วยผู้วิจัยบันทึกการประชุม บันทึกเสียง และบันทึกภาพไว้เป็นหลักฐาน **เชิงปริมาณ** ประเมินความพึงพอใจโดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งแจ้งสร้างความเข้าใจก่อนให้ตอบสอบถามด้วยตนเอง สำหรับการประเมินผลการดำเนินงานตามองค์ประกอบ UCCARE ใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยหลัก

การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) เป็นจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 3 ถอดบทเรียนการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ ในพื้นที่อื่น เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

ประชากรศึกษา คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเป็นกลุ่มเดียวกับระยะที่ 2 ที่เข้าร่วมกระบวนการวิจัยตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย จำนวน 40 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการ พชอ. ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และ ประชาชน ที่รับผิดชอบการขับเคลื่อนวิถีเกษตรธรรมชาติ จำนวน 10 คน, เลขาคณะกรรมการ พชต. จำนวน 13 คน, แกนนำแปลงสาธิตเกษตรธรรมชาติ จำนวน 10 คน, ประธาน อสม.ประจำหมู่บ้านที่เป็นต้นแบบเกษตรธรรมชาติ จำนวน 5 คน, ตัวแทนมูลนิธิเอ็มโอเอไทย สาขาจังหวัดลพบุรี จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบบันทึกการประชุมถอดบทเรียน ประกอบด้วย 1) ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงาน 2) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ 3) ข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงาน

วิธีการรวบรวมข้อมูล โดยการประชุมถอดบทเรียนการสร้างความปลอดภัยด้านอาหาร ตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอท่าม่วง มีผู้วิจัยหลักเป็นผู้ดำเนินการ ถอดบทเรียนและผู้ช่วยผู้วิจัยบันทึกการประชุม บันทึกเสียง และบันทึกภาพ ไว้เป็นหลักฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) เป็นจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

งานวิจัยครั้งนี้ได้รับการรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โรงพยาบาลพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2565 ถึงวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2566 รหัสงานวิจัย KNH 13/2565

ผลการศึกษา

1. สถานการณ์ปัจจุบันการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี พบว่า

1.1 สถานการณ์ความปลอดภัยด้านอาหารตั้งแต่ปี 2562 - 2564 เกษตรกรมีสารเคมีตกค้างในเลือด

อยู่ในระดับไม่ปลอดภัย ทั้ง 3 ปี ร้อยละ 37.93, 62.73 และ 60 ตามลำดับ พบสารเคมีตกค้างในผลผลิตทางการเกษตร ส่วนใหญ่อยู่ในระดับไม่ปลอดภัย โดยพบไม่ปลอดภัยมากที่สุดในปี 2563 ร้อยละ 62.73 รองลงมา ปี 2564 ร้อยละ 60.00 และพบสาเหตุการตาย ส่วนใหญ่มาจากมะเร็งทุกชนิดเป็นอันดับ 1 ทั้ง 3 ปี คือ อัตรา 131. 41, 141.99 และ 116.37 ต่อแสนประชากรตามลำดับ

1.2 กระบวนการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าเรือ พบว่า มีการสร้างคณะทำงานทั้งระดับอำเภอและตำบล โดยในระดับอำเภอ คือ คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าเรือ (คกก.พชอ.) มีองค์ประกอบครบถ้วนตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ พ.ศ. 2561 สำหรับระดับตำบล คือ คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (คกก.พชต.) มีองค์ประกอบคือนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็น ประธาน มีกำนันในตำบลนั้น เป็นรองประธาน มีผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เป็นเลขานุการ โดย คกก.พชอ.เป็นผู้กำหนดประเด็นปัญหา (One District One Project : ODOP) และถ่ายทอดการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาสู่คกก.พชต.มีการเลือกกลุ่มเป้าหมาย คือ การสร้างแปลงสาธิตดินแบบ มุ่งไปที่หน่วยงานภาครัฐที่มีความพร้อมและ

สนใจ โดยมีการวางแผนการสนับสนุนและบริหารจัดการการแก้ไขปัญหาภาพรวมระดับอำเภอ โดยคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าเรือ มีการประสานหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ให้การสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาและมีการกำกับ ติดตามการดำเนินงานผ่านเวทีการประชุมคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าเรือ แต่ไม่ต่อเนื่องเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19

1.3 ผลการประเมินตนเองตามองค์ประกอบ UCCARE 5 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 มีแนวทางที่ชัดเจน ระดับที่ 2 มีการขยายการดำเนินการเพิ่มขึ้น ระดับที่ 3 ดำเนินการอย่างเป็นระบบ ระดับที่ 4 มีการทบทวนประเมินผลและปรับปรุง ระดับที่ 5 มีการบูรณาการการพัฒนาใหม่เข้าสู่ระบบงานหลักขององค์กร ผลการประเมินพบว่า ทุกองค์ประกอบผ่านเกณฑ์ระดับ 3 ขึ้นไป

1.4 ความเข้าใจแนวคิดและหลักการการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 58 คน มีความเข้าใจในหลักการ แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ พ.ศ.2561 คะแนนเฉลี่ย 6.88 คะแนน (คะแนนเต็ม 10 คะแนน) อยู่ในระดับมาก รายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบความเข้าใจแนวคิดและหลักการการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (N = 58)

ประเด็นคำถาม	ผลการทดสอบ		
	(คะแนนเต็ม 10 คะแนน)		
	$\bar{X}$ (คนที่ตอบถูก)	S.D.	ระดับ
1. ประธานคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับ อำเภอ(พชอ.) คือ สาธารณสุขอำเภอ	1.21	3.29	น้อย
2. ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการ พชอ. เป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเท่านั้น เพราะเป็นเจ้าของเรื่อง	5.52	5.02	ปานกลาง
3. คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ มีชื่อย่อว่า คพอ.	5.34	5.03	ปานกลาง
4. คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) สามารถแต่งตั้ง คณะอนุกรรมการหรือคณะทำงาน เพื่อบริหารให้ดำเนินการแก้ไขปัญหารายประเด็นได้	9.66	1.84	มากที่สุด

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบความเข้าใจแนวคิดและหลักการการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (N = 58) (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	ผลการทดสอบ (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)		
	$\bar{X}$ (คนที่ตอบถูก)	S.D.	ระดับ
5. เป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ คือ การบูรณาการร่วมกันระหว่าง หน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน อย่างเป็นองค์รวม	9.83	1.31	มากที่สุด
6. กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) ที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วม การบูรณาการ และการแชร์ทรัพยากร ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน	9.83	1.31	มากที่สุด
7. ประเด็นปัญหาของพื้นที่ (ODOP) เกิดจากการมีส่วนร่วมวิเคราะห์และตัดสินใจของคณะกรรมการทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน	9.48	2.23	มากที่สุด
8. ภาคส่วนที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) คือ หน่วยงานภาครัฐ	2.07	4.09	น้อย
9. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ฝ่ายเดียว ประชาชนเป็นผู้รับบริการ	6.03	4.93	มาก
10 คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอมี บทบาทในการกำกับ ติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นไปตามเป้าหมาย และแผนที่วางไว้	9.83	1.31	มากที่สุด
รวม	6.88	3.04	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า คณะกรรมการมีความเข้าใจน้อยในประเด็นคำถามที่ 1 ประสานคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) คือ สาธารณสุขอำเภอ ค่าเฉลี่ย 1.21 และคำถามที่ 8 ภาคส่วนที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) คือ หน่วยงานภาครัฐ คะแนนเฉลี่ย 2.07

1.5 การรับรู้ของประชาชนอำเภอท่าม่วง กลุ่มตัวอย่างจำนวน 128 คน มีการรับรู้ว่ามีโครงการสร้างความปลอดภัย

ด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติในหมู่บ้าน/ชุมชน จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 93.75 ผลการรับรู้ 5 ระดับ พบว่า รับรู้มากที่สุดในประเด็นประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการ ในระดับมาก คะแนนเฉลี่ย 4.23 และรับรู้่น้อยที่สุด คือ การประเมินผลโครงการ อยู่ในระดับปานกลาง คะแนนเฉลี่ย 2.23 รายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ระดับการรับรู้การดำเนิน โครงการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.)

ประเด็นการรับรู้	$\bar{X}$ (คะแนนเต็ม 5 คะแนน)	S.D.	ระดับการรับรู้
1. การเลือกกลุ่มเป้าหมาย	4.22	0.57	มาก
2. ขั้นตอน/วิธีการดำเนินโครงการ	3.67	0.60	มาก

ตารางที่ 2 ระดับการรับรู้การดำเนินโครงการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) (ต่อ)

ประเด็นการรับรู้	$\bar{X}$ (คะแนนเต็ม 5 คะแนน)	S.D.	ระดับการรับรู้
3. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน	3.25	0.45	ปานกลาง
4. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน	3.65	0.63	มาก
5. การประเมินผลโครงการ	3.23	0.42	ปานกลาง
6. ประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการ	4.23	0.54	มาก

2. การพัฒนารูปแบบการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR: Participation Action Research) แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

2.1 วิเคราะห์สภาพปัญหาการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ พบว่าผลกระทบการเกษตรโดยใช้สารเคมีต่อคุณภาพชีวิตประชาชนอำเภอท่าม่วง เรียงลำดับดังนี้ 1) ด้านสุขภาพ 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านสิ่งแวดล้อม และ 4) ด้านสังคม และ ปัญหาการขับเคลื่อนการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ เรียงลำดับดังนี้ 1) ด้านการบูรณาการแผนของหน่วยงานภาครัฐ และ ด้านการสนับสนุนทรัพยากร (คน เงิน ของ) 2) ด้านการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ พชอ. ทุกภาคส่วน 3) ด้านการสนับสนุนองค์ความรู้ และวิชาการ

2.2 แผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหา ตามองค์ประกอบ 3P (Purpose, Process, Performance) ⁽¹²⁾ ดังนี้

2.2.1 เป้าหมาย (Purpose) คือ สร้างคนต้นแบบเกษตรธรรมชาติ เลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง โดยคัดเลือกบุคคลที่เป็นแกนนำด้านสุขภาพ คือ ประธาน อสม. หมู่บ้านทุกหมู่บ้าน จำนวน 128 คน และ สร้างแปลงสาธิตต้นแบบเกษตรธรรมชาติ โดยเลือกหน่วยงานที่สนใจ จำนวน 10 หน่วยงาน ได้แก่ รพ.ท่าม่วง, รพ.สต. หนองปลาตุก, รร.หนองปลาตุก, รพ.สต.บางลี่, รร.บางลี่, รพ.สต.วัดเกตุ,

รพ.สต.หัวสำโรง, รร.หัวสำโรง, รพ.สต.โคกสตุล และ รพ.สต. มุจลินทร์

2.2.2 กระบวนการ (Process) มี 5 กิจกรรม ระยะเวลา เดือนสิงหาคม 2565 ถึงเดือนตุลาคม 2565 ได้แก่ 1) ชี้แจงสร้างความเข้าใจและความร่วมมือประชาชนในการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ในชุมชน ทางเสียงตามสาย และบูรณาการกับการประชุมประชาคมหมู่บ้าน 2) สร้างต้นแบบเกษตรกรวิถีธรรมชาติ ผู้การเรียนรู้ในชุมชน โดยสร้างความเข้าใจและพัฒนาองค์ความรู้วิถีเกษตรธรรมชาติ แก่คนต้นแบบและแปลงสาธิตต้นแบบ และลงมือปฏิบัติเกษตรธรรมชาติ 3) ขยายผล 4) กำกับติดตาม และ 5) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยกำหนดหน่วยงานภาครัฐรับผิดชอบอย่างชัดเจน

2.2.3 ผลผลิตและผลลัพธ์ที่ต้องการ (Performance) ประกอบด้วย 1) มีคนต้นแบบการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน 128 คน 2) มีแปลงสาธิตต้นแบบการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติที่ให้ผู้สนใจสามารถเข้าไปเรียนรู้ได้ จำนวน 10 แปลง 3) มีถนนแคว ครอบคลุมตามเป้าหมายที่กำหนด และประชาชนเป็นเจ้าของร่วมกัน ช่วยกันดูแล และเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ จำนวน 6 สาย

3. การดำเนินงาน นำแผนปฏิบัติการจากขั้นตอนที่ 2 ผู้ปฏิบัติ ได้ครบทุกกิจกรรมตามแผน คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้รับผิดชอบที่ระบุไว้ในแผนเป็นเจ้าภาพหลักในการดำเนินกิจกรรม โดยการมีส่วนร่วมของ คกก. พชอ., คกก. พชต., แกนนำเกษตรธรรมชาติในพื้นที่ และมูลนิธิ เอ็มโอเอไทย สาขาจังหวัดลพบุรี

4. การประเมินผล มีผลการดำเนินงานที่บรรลุผลผลิตและผลลัพธ์ที่ต้องการ (Performance) และสามารถปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการที่กำหนด ครอบคลุม 100% มีผลการประเมินความพึงพอใจด้านกระบวนการและผลสำเร็จการพัฒนาอยู่ในระดับมาก ทั้งคนต้นแบบและแปลงสาธิตต้นแบบ ค่าเฉลี่ย 3.65, 4.13, 3.81 และ 4.10 ตามลำดับ รายละเอียดผลการประเมินดังตารางต่อไปนี้

การประเมินผลการดำเนินงานตามองค์ประกอบ UCCARE พบว่า องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ Unity Team (การทำงานเป็นทีม) 4.95 รองลงมาคือ Appreciation (การชื่นชมและให้คุณค่า) 4.81 และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ Community Participation (การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย) 4.38 รายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจคนต้นแบบและแปลงสาธิตต้นแบบ

รายการ	คนต้นแบบ			แปลงสาธิตต้นแบบ		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
กระบวนการพัฒนา	3.65	0.75	มาก	4.13	0.68	มาก
1. การชี้แจงโครงการ	3.70	0.67	มาก	4.20	0.75	มาก
2. การเลือกกลุ่มเป้าหมาย	3.69	0.65	มาก	4.30	0.46	มาก
3. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนแก้ไขปัญหา	3.68	0.72	มาก	4.10	0.54	มาก
4. การอบรมให้ความรู้	3.77	0.71	มาก	4.20	0.75	มาก
5. การสนับสนุนเงินและวัสดุอุปกรณ์	3.46	0.88	ปานกลาง	3.70	0.93	มาก
6. การให้คำปรึกษา	3.66	0.81	มาก	4.40	0.66	มาก
7. การติดตาม และประเมินผล	3.64	0.79	มาก	4.10	0.70	มาก
8. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้	3.66	0.78	มาก	4.00	0.63	มาก
ผลสำเร็จการพัฒนา	3.81	0.73	มาก	4.10	0.70	มาก
1. ด้านผลผลิตการเกษตร	3.73	0.70	มาก	4.00	0.89	มาก
2. ด้านการตลาดและรายได้	3.55	0.78	มาก	3.90	0.83	มาก
3. ด้านสุขภาพ	4.01	0.69	มาก	4.30	0.46	มาก
4. ด้านสิ่งแวดล้อม	3.97	0.73	มาก	4.20	0.60	มาก

ตารางที่ 4 ผลการประเมินการดำเนินงานตามองค์ประกอบ UCCARE (ผู้ประเมิน 21 คน)

องค์ประกอบ UCCARE	ขั้นที่ 1	ขั้นที่ 2	ขั้นที่ 3	ขั้นที่ 4	ขั้นที่ 5	$\bar{X}$	ผลประเมิน
1. Unity Team	0	0	0	1	20	4.95	ขั้นที่ 5
2. Customer Focus	0	2	0	6	13	4.43	ขั้นที่ 5
3. Community Participation	0	2	0	7	12	4.38	ขั้นที่ 5
4. Appreciation	0	0	0	4	17	4.81	ขั้นที่ 5
5. Resource Sharing and Human Development	0	0	0	8	13	4.62	ขั้นที่ 5
6. Essential Care	0	0	0	10	11	4.52	ขั้นที่ 5
ภาพรวม						4.61	ขั้นที่ 5

3. ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ ในพื้นที่อื่น ผู้ร่วมวิจัยได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อเสนอแนะแนวทาง ดังนี้

3.1 การสร้างคณะทำงานเพื่อเป็นกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ ควรประกอบด้วยคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ มีหน้าที่กำหนดประเด็นปัญหา กำหนดแนวทางการขับเคลื่อนแก้ไขปัญหา การประสาน/สนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติในพื้นที่ การกำกับติดตาม และการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง มีองค์ประกอบทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ พ.ศ. 2561 แต่ไม่ควรกำหนดจำนวนของคณะกรรมการควรให้เป็นบริบทของพื้นที่ และคณะทำงานระดับตำบลทำหน้าที่ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ตนเองอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีส่วนร่วม การบูรณาการ และการแชร์ทรัพยากร ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่ผลสำเร็จได้โดยง่ายและยั่งยืน

3.2 ด้านกระบวนการ ควรประกอบด้วย

3.2.1 การกำหนดประเด็นปัญหา ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริงโดยหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ขับเคลื่อนให้ภาคประชาชนที่เป็นเจ้าของพื้นที่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและคัดเลือกประเด็นปัญหา เพื่อให้เกิดการยอมรับและให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา นำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่มีความยั่งยืน

3.2.2 การมอบหมายผู้รับผิดชอบหลักรายประเด็น ควรมอบหมายให้หน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจประจำตรงกับประเด็นปัญหา เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการแก้ไขปัญหา โดยจัดทีมงานในการแก้ไขปัญหาในรูปของคณะอนุกรรมการ หรือ ในรูปแบบคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล ดังเช่นอำเภอท่าม่วง เพื่อทำหน้าที่ในการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วมและบูรณาการทุกภาคส่วนในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

3.2.3 จัดทำแผนแก้ไขปัญหารายประเด็น โดยคณะทำงานที่ได้รับมอบหมายรับผิดชอบรายประเด็นอย่างมีส่วนร่วม มีการบูรณาการแผนของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อการแชร์งบประมาณและทรัพยากรที่จำเป็น

อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นเนื้อเดียวกัน โดยกำหนดผู้รับผิดชอบรายกิจกรรมที่มีความชัดเจน

3.2.4 การดำเนินการแก้ไขปัญหาในพื้นที่เป้าหมาย ควรมีการประชาสัมพันธ์หรือชี้แจงให้ประชาชนในพื้นที่รับทราบ เข้าใจ และให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา จึงจะประสบความสำเร็จ

3.2.5 มีการกำกับติดตามอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ในรูปแบบหลากหลายช่องทาง

3.2.6 วางระบบการประสานงานหรือการติดต่อสื่อสาร มีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แต่ควรเป็นแบบไม่เป็นทางการมากกว่าแบบเป็นทางการ ไม่รบกวนการสั่งการหรือสื่อสารด้วยหนังสือราชการ แต่เกิดการทำงานร่วมกันเป็นทีมตามธรรมชาติที่มีเป้าหมายเดียวกัน

3.3 การนำต้นทุนด้านบุคคลในพื้นที่ ได้แก่ แกนนำทางธรรมชาติด้านการเกษตร ที่มีองค์ความรู้และประสบการณ์มาเป็นแกนนำในการแก้ไขปัญหา โดยการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ทั้งด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ และด้านวิชาการที่จำเป็นในการดำเนินงานของแกนนำ ตลอดถึงการเสริมสร้างแรงจูงใจให้กับแกนนำที่แก้ไขปัญหาแล้วประสบความสำเร็จ อาทิเช่น การเชิดชูเกียรติ การให้โอกาส/สนับสนุนไปสู่เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับจังหวัด เขต ภาค ประเทศ เป็นต้น

3.4 มีการประเมินผลเชิงคุณภาพเน้นการเรียนรู้ในรูปแบบ 3C-PDSA (Context, Core Values & Concept, Criteria - Plan-Do-Study-Act)⁽¹³⁾ และควรเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน นำไปสู่การขยายผลและความยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. สถานการณ์ปัจจุบันการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี ตั้งแต่ปี 2562 - 2564 (ย้อนหลัง 3 ปี) ค้นพบสารเคมีตกค้างในเลือดเกษตรกรและในผลผลิตทางการเกษตร อยู่ในระดับไม่ปลอดภัยทั้ง 3 ปี และค้นพบว่า สาเหตุการตายของประชากรอำเภอท่าม่วงมีสาเหตุมาจากโรคมะเร็งเป็นอันดับ 1

ทุกปี กระบวนการในการแก้ไขปัญหามีประกอบด้วย

- 1) การสร้างคณะทำงาน มี 2 ระดับ คือ คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง และ
- 2) คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล มีการเชื่อมประสานการทำงานที่มีเป้าหมายเดียวกัน 2) การเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงในการสร้างต้นแบบเกษตรธรรมชาติ 3) มีการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ด้านบริหารจัดการภาพรวมของคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง โดยไม่มีแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหารายประเด็น 4) มีการประสานหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ ในการดำเนินงานแก้ไขปัญห 5) มีการกำกับติดตามการดำเนินงานในเวทีการประชุมคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง 6) ผลการประเมินตามองค์ประกอบ UCCARE ผ่านขั้น 3 ขึ้นไป ทุกองค์ประกอบ ซึ่งถือว่า “ผ่าน” จากข้อค้นพบดังกล่าว โดยเฉพาะกระบวนการสร้างคณะทำงานมีความสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ วิจิตร แสงทองล้วน ที่ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการ บูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐ ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัด ได้สรุปลักษณะการบูรณาการ การทำงานร่วมกัน (Collaborative Governance) เป็นการจัดการบริการสาธารณะเรื่องหนึ่ง ๆ อาจต้องอยู่บนการทำงานแบบร่วมมือกันในหลายระดับ โดยมีตัวแสดงที่เข้ามามีบทบาทขับเคลื่อนภารกิจในระดับต่างๆ ซึ่งจะมีความสัมพันธ์ในลักษณะประสานและพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยตัวแสดงที่เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องในการร่วมดำเนินงานให้บรรลุผลนั้น มักจะประกอบด้วย 3 ภาคส่วนด้วยกันได้แก่ (1) ภาครัฐ (2) ภาคธุรกิจเอกชน และ (3) ภาคประชาสังคม/ประชาชน⁽¹⁴⁾ และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ศรีเรือน ศิพูน, ประเสริฐ ประสมรักษ์ ที่ทำการศึกษาเรื่อง ประสิทธิผลของกลไกคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและระบบสุขภาพระดับอำเภอ ในพื้นที่นำร่อง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ที่พบว่า “พชอ. ขุนหาญ เริ่มต้นดำเนินงานตั้งแต่ปี 2559 โดยมีคณะทำงานที่ขยายลงสู่ระดับพื้นที่ตำบล (พชต.) และระดับหมู่บ้าน (พชม.) คัดเลือกปัญหาสุขภาพร่วมกัน กำหนดเป้าหมายร่วมกัน

นำมาสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ที่จะขับเคลื่อนเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายต่อเนื่องมาทุกปี”⁽¹⁵⁾ ซึ่งคณะกรรมการ พชต. อาจเป็นกลไกสำคัญในพื้นที่ ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหที่ประสบความสำเร็จได้อย่างมีคุณภาพ ตรงประเด็นและยั่งยืนได้

2. การพัฒนารูปแบบการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ค้นพบว่า ผลกระทบการเกษตรโดยใช้สารเคมีต่อคุณภาพชีวิตประชาชนอำเภอท่าม่วงเรียงลำดับคือ 1) ด้านสุขภาพ 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านสิ่งแวดล้อม และ 4) ด้านสังคม ซึ่งสอดคล้องกับบทความทางวิชาการของ ศาสตราจารย์ ศรีมุข ที่ระบุว่า “การใช้สารเคมีที่มากเกินไปจนเป็น และ ไม่ถูกต้องเหมาะสมก็จะทำให้เกิดผลกระทบด้านต่าง ๆ คือ ด้านสุขภาพที่พบสารเคมีตกค้างในเลือดเกษตรกร ด้านสิ่งแวดล้อมพบการตกค้างของสารเคมีในสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจที่พบมูลค่าการนำเข้ากับต้นทุนที่สูงขึ้นและเพิ่มขึ้นต่อเนื่องทุกปีเกิดความเสียหายส่งผลทางลบต่อภาพลักษณ์ของประเทศ ในฐานะผู้ส่งออกสินค้าทางการเกษตรและอาหารรายใหญ่ของโลกแต่ไม่ระบุถึงผลกระทบทางสังคม”⁽²⁾ โดยปัญหาการขับเคลื่อนการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง พบว่ามีปัญหา 1) ด้านการบูรณาการแผนของหน่วยงานภาครัฐ และ ด้านการสนับสนุนทรัพยากร (คน เงิน ของ) 2) ด้านการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ พชอ. ทุกภาคส่วน 3) ด้านการสนับสนุนองค์ความรู้ และวิชาการ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวนำไปสู่การวิจัยขั้นตอนที่ 2 จัดทำแผนแก้ไขปัญห, ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินงาน ตามแผน และขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลผลการวิจัยพบว่า แผนปฏิบัติการการสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ อำเภอท่าม่วง มีความชัดเจนทั้งด้านเป้าหมาย กิจกรรม และผลลัพธ์ที่ต้องการ นำสู่การปฏิบัติได้อย่างชัดเจน และสามารถดำเนินการตามแผนได้ครอบคลุมทุกกิจกรรม โดยบรรลุผลตามผลผลิตผลลัพธ์และตามแผนปฏิบัติการที่กำหนด ครอบคลุม 100%

กลุ่มเป้าหมายทั้งคนต้นแบบและแปลงสาธิตต้นแบบ มีความพึงพอใจทั้งต่อกระบวนการพัฒนาและผลสำเร็จการพัฒนาอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินตามองค์ประกอบ UCCARE พบว่า มีค่าเฉลี่ย 4.61 อยู่ในบันไดขั้นที่ 5 ซึ่งเป็นขั้นสูงสุด สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนแก้ไขปัญหา โดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้นำในการดำเนินงานทุกขั้นตอน

3. ข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ด้วยกลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอคู่พื้นที่อื่น พบว่า การสร้างคณะทำงานควรมีทั้งระดับอำเภอและตำบล กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ ควรประกอบด้วย 1) การกำหนดประเด็นปัญหาแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 2) การมอบหมายหน่วยงานภาครัฐรับผิดชอบรายประเด็น 3) จัดทำแผนแก้ไขปัญหารายประเด็นแบบมีส่วนร่วม และบูรณาการ 4) ประชาสัมพันธ์และชี้แจงการดำเนินงานแก้ไขปัญหาให้ประชาชนรับทราบก่อนดำเนินการ 5) กำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง 6) มีการประสานงานหรือติดต่อสื่อสารแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และ 7) การสนับสนุนให้ผู้นำทางธรรมชาติที่เข้มแข็งเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กลไกการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ องค์ประกอบของคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพื้นที่ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ พ.ศ. 2561 ประธานคณะกรรมการและเลขานุการหลักเห็นควรยังคงเดิม แต่คณะกรรมการควรให้เป็นไปตามบริบทของพื้นที่ แต่ยังคงประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน แต่ไม่ควรกำหนดจำนวนของคณะกรรมการในแต่ละภาคส่วน

2. การสร้างความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติ ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการเกษตรปลอดสารเคมีและราคาผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีที่สูงกว่าเกษตรทั่วไป

3. สนับสนุนการขยายเครือข่ายในวงกว้าง เพื่อขับเคลื่อนเกษตรปลอดสารเคมีอย่างยั่งยืน โดยภาครัฐให้การสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ และงบประมาณอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพของคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (พชต.) เพื่อศึกษากลไกการขับเคลื่อนแก้ไขปัญหาในระดับตำบล อันจะนำไปสู่การพัฒนาการแก้ไขปัญหาที่สำคัญและตรงบริบทของพื้นที่

2. ควรดำเนินการศึกษาวิจัยเชิงลึกรูปแบบความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความปลอดภัยด้านอาหารตามวิถีเกษตรธรรมชาติภาคประชาชนหรือชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการแก้ไขปัญหาของประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชน และเกิดความยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณนายอำเภอท่าม่วง, สาธารณสุขอำเภอท่าม่วง, นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลในอำเภอท่าม่วงทุกท่าน, ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุกแห่งในอำเภอท่าม่วง, ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองปลาตุ๊กหัวสำโรง บางลี่, คณะกรรมการ พชอ. อำเภอท่าม่วง, คณะกรรมการ พชต.ทุกตำบล, กลุ่มเป้าหมายคนต้นแบบเกษตรธรรมชาติ และ แกนนำแปลงสาธิตต้นแบบเกษตรธรรมชาติ ตลอดจนผู้แทนมูลนิธิเอ็มโอเอไทย สาขาจังหวัดลพบุรี ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล และเป็นผู้ร่วมวิจัยในครั้งนี้ ทำให้การวิจัยบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

เอกสารอ้างอิง

1. Thai-PAN. Results of random inspection of pesticide residues in fruits and vegetables in 2019 [Internet]. [Cited 2022 May 15]. Available from: <http://thaipan.org> >upload >pesticide_doc58. (in Thai)
2. Srimuk S. Impacts from the use of agricultural chemicals in Thailand. Office of the Secretariat of the Senate [Internet]. 2013 (Cited 2022 May 10). Available from: http://library.senate.go.th/document/Ext6409/6409657_0002.PDF (in Thai)

3. National Bureau of Agricultural Commodity and Food Standards (ACC). Effects of harmful metal scavengers. [Internet]. [Cited 2022 April 25]. Available from: <http://warning.acfs.go.th/th/articles-and-research/view/?page=26>. (in Thai)
4. Division of Noncommunicable Diseases, Department of Disease Control, Ministry of Public Health. Report on the situation of NCDs [Internet]. 2019 [Cited 2022 May 15]. Page 20. Available from: <https://ddc.moph.go.th/uploads/publish/1035820201005073556.pdf> (in Thai)
5. Cabinet Secretariat. Regulations of the Office of the Prime Minister on the development of quality of life at the local level. 2018 [Internet]. 2018 [Cited 2022 May 10]. Available from: <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/E/054/1.PDF> (in Thai)
6. Lopburi Provincial Public Health Office. HDC database [Internet]. 2022 [Cited 2022 May 20]. Available from: <https://lri.hdc.moph.go.th/hdc/reports/report.php?&cat%20id=ac4eed1bddb23%20d6130746d62d2538fd0&id=09cf07164c9b7cfbfe724bee8c6b20c3>. (in Thai)
7. Strategy Group Lopburi Provincial Office. Project performance report according to the provincial operational plan Lopburi [Internet]. 2021 [Cited 2022 May 22]. Available from: <https://nt.data.go.th/dataset/a9afc2c2-b134-468e-aa6f-c9de212efe23/resource/ca133bc6-01f8-4271-b625-2d8e6c938d5e/download/-2565.pdf>
8. Lopburi Provincial Public Health Office. Published information: Population health status [Internet]. 2022 [Cited 2022 May 20]. Available from: <http://www.lbo.moph.go.th/newweb/loadsfile/mis/save.php> (in Thai)
9. Cabinet Secretariat. Regulations of the Office of the Prime Minister on the development of quality of life at the local level 2018. [Internet]. [Cited 2022 May 10]. Available From: <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/E/054/1.PDF> (in Thai)
10. Ministry of Public Health. Template Indicators for the district level quality of life development project (CPC) [Internet]. 2019 [Cited 2022 May 21]. Available from: http://spd.moph.go.th/wp-content/uploads/2022/08/KPI_2562_edit_V3.pdf (in Thai)
11. Phuangsomjit. Participatory Action Research on Research in Educational Administration. (Book 2 (Unit 6-10). (2014). 3rd ed. Bangkok: SukhothaiThammathirat Open University. (in Thai)
12. Healthcare Quality Accreditation Institute (Public Organization). Hospital and service standards. Public Health Edition celebrating the 60th anniversary of His Majesty's accession to the throne. Nonthaburi: Wandee Book Company. Pages 182 - 7. (in Thai)
13. Healthcare Quality Accreditation Institute (Public Organization). Hospital and service standards. Public Health Edition celebrating the 60th anniversary of His Majesty's accession to the throne. Nonthaburi: Wandee Book Company; 2017. Pages 4 and 52. (in Thai)
14. Saengthongluan W. Guidelines for integrating the work of government agencies, both central and Regional and local in the province. Bangkok; 2018: W.P.O. Class 60. (in Thai)
15. Deepoon S., Prasomrak P. Effectiveness of the quality-of-life development committee mechanism and system. District level health in the pilot area, Khun Han District, Sisaket Province (thesis). Khon Kaen: Khon Kaen University; 2019. (in Thai)